

< SPÄŤ NA JANUÁR 2023

Denník SME

27. 1. 2023

🔍 🔍 🔍 🔍 🔍

← →

4/40 ▾

←

→

4 TémaINKLUCENTRUM
SME.spravny@inklucentrum.sk

Piatok - Nedela 27. - 29. januára 2023

SME

Deťom s problémovým správaním sa venuje málo pozornosti a potom nie je prekvapenie, že z nich môžu vyrásť krimináli. Tvrdí terapeutka ZUZANA KRŇÁČOVÁ.

Boli sme v redukčnom centre vo Vrábľoch, kde na problémové deti uplatňujú systém odmiern a trestov, majú tam samotu a po prepustení často netušia, čo sa s deťmi stalo. Ale máte dojem, že našli zistené? Takto to na Slovensku funguje dlhoročne. V niektorých zariadeniach sa spoliehajú najmä na systém odmiern a trestov, ktorý však osamel nie je funkčný a vidia to aj tie to zariadenia, čo bolo spomenuté aj v reportáži. Zároveň fungovanie špeciálnych výchovných zariadení, do ktorých parti aj redukčné centrum, je len špičkou ľadovca a odzrkadľuje systémové nedostatky.

Cieľom reportáže bolo zistiť, prečo sa množia prípady mladých vrahov, zločincov a teroristov. Je tým dôvodom aj starostlivosť v centrách?

Naznač treba povedať, že v týchto centrách sú umiestňované deti, ktoré môžu byť potenciálnymi budúcimi páchatelmi trestných činov. Sú to deti a najmä tí muži. Treba si však uvedomiť, že v prvom rade ide o deti, ktoré si často nesú so sebou ťažkú traumu. Agresivita je pre strážteľov, ako reagovať na vonkajšie stresujúce podnety, a tomu treba prispôbiť aj intervenciu pre tieto deti. Paradoxne to, že sa z nich možno stávajú pachateľmi, je z veľkej miery aj dôsledkom toho, ako sa ako spoločnosť o tieto deti nezaujímame a neprikladáme dostatočný dôraz na ich ochranu a starostlivosť.

Centrum vo Vrábľoch je režimové centrum založené na trestoch a odmiernosti, ktoré sa snaží deťom vyplniť každú minútu času. Je to spravny prístup?

Treba porozumieť, že správne týchto detí je adaptívne, teda robia, čo môžu v rámci možnosti, aby prežili. Ak má byť, aby som prezil, musím sa brániť a byť ostentný, aby ma nezbili znovu. A hlavne nemôžem nikomu dôverovať. Ak však chcete takto dohliadať po rozumieť dieťaťu, potrebujete na to dostatočný počet odborníkov, psychologov, ľudí, ktorí dokážu rozumieť traume a pracovať s ňou. Je to obrovská terapeutická komunita v týchto centrách. U nás je však zafixovaný počet špecialistov pre tieto deti, v redukčných a diagnostických centrách máte na tieto traumatuované deti niekedy len jedného psychológa na celé zariadenie.

Na niektoré deti to vraj funguje.

Režim s odmiernami a trestmi je riešením možno pre tie deti, ktoré sa dokážu odmiern motivovať. Teda o tomto systéme často zlyháva aj v bežných školách s bežnými deťmi. Väčšina detí v redukčných centrách je hlboko deprivovaná najmä v oblasti poskytovania bezpečia, dôvery,

Ide o najťažšie osudy a spoločnosť to nezaujíma

Systém odmiern a trestov je prekonaný, tvrdí terapeutka

Kto je

Zuzana Krňáčová

- je arteterapeutka, liečiteľná pedagógka a lektorka,
- pracuje vo Výskumnom ústave detskej psychológie a patopsychológie ako interná expertka,
- je aj členkou správnej rady Inklucentra – centra inkluzívneho vzdelávania.

„Dieťa, ktoré prežilo mnoho náročných a ohrozujúcich momentov, je prirodzene reaktívnejšie, lebo je to obranná reakcia jeho nervového systému na prichádzajúce ohrozenie.“

vlastnej hodnoty a sebaakceptácie. To, že sa po prepustení z centra opäť vracia do starých hodaj, jasne naznačuje, že sa systému odmiern a trestov síce v centre prispôbili, ale v ich živote mimo centra je pre ne tento systém neuplatnený.

Druhý problém opisala aj zariadenia centrá, že ak je režim príliš prísny, deti ho nedokážu dodržiavať. Prečo je to tak?

Dieťa, ktoré vo svojom krátkom živote prežilo mnoho náročných a ohrozujúcich momentov, je prirodzene reaktívnejšie, lebo je to obranná reakcia jeho nervového systému na prichádzajúce ohrozenie. Takéto deti sa musia naučiť pravidlá ako pre bežné deti, je to pre ne nedostupné – ich nervový systém prosto reaguje automaticky. Aj tieto deti sa môžu naučiť zvládajú svoje reakcie a však nie cestou odmiern a trestov.

Zariadenie deťom poskytuje aj terapiu, nie je to len o bodoch. To nastáva?

V reportáži sa opisuje terapeutické stretnutie, kde lektor prišiel na sedenie s trojmi deťmi a následne sa tam objavila aj pani riaditeľka, ktorá začala akoby vypočúvať jedno z detí. Takisto nič nie je nazvať terapiou. Ak chceme hovoriť o terapii, potom jej základnými prvками

je budovanie bezpečného prostredia a vzťahu, ktorý umožní následné korekcie. Je to dlhodobý proces a musí ho viesť vyskolený odborník. Je to však problém aj toho, že pojem terapia si ľudia veľmi voľne vykladajú. V prvom rade je terapia bezpečný priestor, kde terapeut postupne vytvára dôveru medzi členmi skupiny, aby deti cítili bezpečie, že sa môžu dôveriť. Na skupinovú terapiu sa komunikuje nedi- rektívne, rešpektujú sa názory a náhly členov.

Na čom by teda redukčnica alebo prevychovka mala byť postavená?

Ak sa dieťa ocitlo do redukčného centra, malo by to znamenať, že všetky predchádzajúce možnosti podpory dieťaťa zlyhali. Určite by to nemalo byť len odmiern. Ono je predsa cieľom neakčívneho systému, s ktorým ak sa nebudie pracovať, tak sa po prepustení dieťa vracia do starých hodaj. Ak chceme vidieť pozitívne výsledky aj po prepustení z centra, treba pracovať s rodinou dieťaťa, niekedy aj so širšou komunitou, z ktorej pochádza, samozrejme s jeho školou a poradenským centrom príslušnej školy. Hovoríme o sieti podpory dieťaťa, ktorí tvoria viaceré subjekty a ktoré musia spolupracovať. Každé dieťa by malo byť rovinné v psychologickom zmysle, vo vzdelávani a v sociálnom. Treba sa zamerať na silné stránky dieťaťa a tie rozvíjať, neriešiť len to, v čom

zlyháva. Samozrejme, že je namieste aj práca s jeho správaním, prípadnou impulzivnosťou, lenže aby dieťa bolo motivované sa meniť, musí zažiť od dospelých záujem a dôveru, že v ňom vidia ľudskú bytosť, ktorá môže byť milovaná a úspešná.

Je v poriadku, ak sa telefonovanie modne či kamariotom používa ako odmena alebo trest?

Dieťa v špeciálnom výchovnom zariadení má právo na pravidelný telefonický kontakt s rodinou, neviem si predstaviť, ako sa toto právo naplnia, ak sa používa ako odmena za správanie. Na druhej strane rozumiem, prečo to niektoré centrá vyúsťujú.

Fungujú v obmedzenom režime, kde majú k dispozícii len niekoľko motivátorov. A kontakt s rodinou je naozaj jedna z najsilnejších motivácií, preto dodržiavať pravidlá. Je možné, že ako odmenu ponúkajú zvýšený počet telefonátov rodine a priateľom, to neviem posúdiť.

Je v poriadku pozastaviť dieťaťu vreckové ako formu trestu?

Tu za znova vraciam k otázke systému práce s tými deťmi a mladými ľuďmi. Ak vidíme, že sa volia tresty, ktoré intenzívnejšie zasahujú do ich súkromia, znamená to, že miernejšie tresty nefungujú, pretože sú vzdialené skutočným potrebám týchto detí. Dám vám príklad. Dieťa za dobré správanie získava body,

ktorých keď nazberia dostatočné množstvo, môže dostať konkrétnu odmenu – vyhlásku, vreckové, telefon a pod. Ak sa dieťa necíti v skupine bezpečne, čo sa aj vzhľadom na jeho minulosť nemôže cítiť – reaguje aj na malé podnety silno reaktívne, teda vybuchne, udrie, niečo hodí, rozbije. Je zvyknuté žiť v nebezpečnosti, a preto aj na ďalšie všetko vyhodnocuje ako nebezpečnosť. Ale nie je to jeho vedomá voľba, tak funguje náš nervový systém, aby nás ochránil. Deti chýbajú dobre, ale vedľa si rýchlo zraňujú, či sa im opäť za pár bodov vystaví sa nejakému ohrozeniu.

Súhlasíte s podávaním utlumujúcich liekov deťom?

Ák sú predpísané pedopsychiatriom a podávajú ich vyškolené osoby. Ziaľ, aj na základných školách sa stretávajú s tým, že deti majú predpísané lieky na uvoľnenie a úzkosť. Prítom by sa stálo viac za zaujímavé o ich problémy, pretože množstvo detských obáv sa dá vyriešiť správnu podporou a terapiou – na čo, samozrejme, potrebujeme ľudí – odborníkov v školách, v poradenských zariadeniach aj v špeciálnych výchovných zariadeniach.

Ako vnímate využívanie tzv. ochranných miestností, teda izieb na izolovanie problémového dieťaťa od ostatných?

Z výskumov neuropsychológie je jasné, že ak sa človek

čítí zle a potrebuje sa znova upokojiť, teda zregulovať, najlepšie to dokáže urobiť v prítomnosti iných ľudí, ktorým dôveruje. Dospelý človek s históriou zdravých vzťahov sa dokáže postupne zregulovať aj sám, ale to neplatí o deťoch. Tie na to potrebujú dospelých. Ak teda očakávame, že sa deti v izolovaných miestnostiach utišia, asi sa dootmiláme.

Co sa deje s deťmi na izolačkách?

To to sa tam s deťmi oddeje, že sa si udržiava svoje nevhodné adaptívne reakcie. Bud sa ešte viac do seba vtrhne a ustrácha sa v tom, že je zlé a zasudí si, aby nim ostatní oporňovali, alebo sa v ňom udržiava pocit krivdy, že mu ostatní ublížili a musí sa im pomstíť. Áno, po hodinách vyjde dieťa bez agresívneho správania navonok, vedľy by vydržal zúriť hodiny, ale vnútorná agresivita dieťaťa s každým zatvorením rastie.

Ako by sa teda mali riešiť situácie s agresívnym deťmi, ktoré ohrozujú okolie?

Ák dieťa svojím správaním ohrozuje ostatných, treba ho dostať do bezpečného prostredia aj kvôli nemu samotnému, ale nemalo by tam zostať samo. Zároveň by malo porozumieť, čo sa v ňom odohráva, ak má potrebu ničím alebo ubližovať – toto porozumenie mu môže sprostredkovať len dospelý, ktorému dôveruje. A opäť sme v slovenskej realite, kde v redukčných centrách nemáme dostatok ľudí, a už vôbec nie odborníkov v oblasti traumy.

Ako vnímate fakt, že centrá nemajú spísanú vizuálnu otom, čo sa s deťmi dom prepustení deje?

Ide o súčasnú komplexnú problematiku, pretože na Slovensku zlyháva celý systém podpory detí. Poradenká centrá, špeciálne výchovné zariadenia, ÚPSK, pedagógi a školy nie sú navzájom prepojené. O dieťati komunikujú nedostatočne, ak vôbec. Nemáme v systéme ľudí, ktorí by sa postarali o dieťa v celom procese jeho podpory a zabezpečenia kontinuity počas prepustenia dieťaťa z jednej inštitúcie do druhej a tiež v rámci starostlivosti rôznych odborníkov. Často sa stáva, že dieťa z najpríjemnejšieho režimového centra ide späť do bežnej školy a prí ďalšom zlyhaní zase späť do centra – postupne si ho teda medzi dvoma extrémami. Nemýliť sa na to, že treba dieťa pripravovať na opätovný vstup do školy, postupne ho adaptovať na školský režim, spoznávať učiteľov, plánovať, ako trieda prijme takeho žiaka, zaoberať sa jeho stigmatizáciou. Dobrou správou je, že sa priberá množstvo metodických usmernení pre odborníkov, aby sa zjednotili rôzne procesy a intervencie pri podpore detí. Zlos spravujú, že v systéme sa neratá so zvýšením financií na ľudí, ktorí by tieto problémy mohli škola, pretože máme pozitívne príklady z praxe, keď spolupráca organizácií a poskytnutie adaptácie dieťaťa na školu priniesli výsledky.

Roman Cuprik © 2023